Filantropia conjugată la feminin - Exercițiul de gramatică socială al Ioanei Bădilă

Constantin Valer NECULA

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Teologie
Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Theology
Personal e-mail: constantin.necula@ulbsibiu.ro

Ioana Bădilă's Social Grammar Exercise

Dimitrie Moldovan (1811-1889), the remarkable icon of Romanian philanthropy in Transylvania, passed on to his daughter, Ioana Bădilă-Moldovan (1854-1899), an unmatched philanthropic culture in the history of the Orthodox Church in Transylvania. Our study reveals a series of historical data about the one who would become the vice-president of the Romanian Women's Reunion in Transylvania (Reuniunea Femeilor Române din Transilvania) and a great supporter of ASTRA's actions. Her departure from this world brought her gift to the Romanian youth in the form of a donation for a boarding school for students in Cluj and funds for the construction of the Metropolitan Cathedral (consecrated in 1906). She provided ASTRA with funds for the construction of the National House (inaugurated in 1905). Thus, she offers the Association the chance to help the Romanian youth in Transylvania, Orthodox and Greek Catholics alike, to progress towards empowerment. Therefore, the professionalism of that generation which grew up also with Ioan Bădilă's help, her husband, will fundamentally contribute to the development of Greater Romania.

Keywords: philanthropy, culture, ASTRA, woman, church, Transylvania.

Printre numeroasele chipuri ale filantropilor din Ardeal, o serie dintre ele dovedesc în ce mod elementul feminin românesc, din contextul anilor premergători construcției României Mari, a „conjugat" filantropia imediată în mod cu totul remarcabil. Într-o altă lucrare realizată de curând am reușit să reunim – în colaborare cu Sorana Maier- o serie de chipuri feminine[1] care au marcat, nu doar cultural, evoluția în bine a societății românești transilvane. Dintre aceste chipuri Ioana Bădilă, fiica lui Dimitrie Moldovan, se distinge în mod deosebit. O prezentare a vieții sale lui D. Moldovan, realizată „după amintiri" în 1924 - pornește prin identificarea rădăcinii moldovenești a familiei Moldovan ajunsă, în 1720, la Deva prin trei frați: Dumitrache, Iosif și Isaia. Memorialistul I. Georgescu, autorul materialului amintit de noi, consemnează o serie de amănunte valoroase pentru cercetătorul specializat în bibliografii[2].

În timp familia Moldovan va marca istoria regiunii (proprietari, medici, avocați și președinți de Tribunal, ingineri de mine). Linia lui Iosif se stinge. Cel dintâi, Dumitrache, ajunge un om influent prin avere. Un nepot al său, tot Dumitrache, se căsătorește cu Ana, fata nobilului român Gheorghe Almași din Deva. Familia acestuia este binecuvântată „cu mulți copii"(treisprezece copii) dar Ana moare, în 1834, la nașterea unei fetițe. Cel dintâi, Dimitrie, se naște la 16 octombrie 1811, la Deva. Urmează școala de montanistică la Șemnițz (Schemnitz), după ce absolvise școala primară din Zlatna, liceul la Sibiu și Politehnica de la Viena. Până în 1848 a condus afacerea minieră a familiei, Dumitrache cel bătrân dezvoltând o afacere cu mine la Băița, Trestia, Fizești și Crăciunești (în județul Zărand, în acea vreme). Ajuns jude primar al comitetului Hunedoara în anul 1848 este desemnat să facă parte din delegația Memorandului către Împărat[3]. Din acest motiv „judecătoria marțială ungurească" îl condamnă la moarte. În 1849 se refugiază în România, sub presiunea momentului, alături de Prefectul Solomon și de tatăl său Dumitrache în Severinul românesc. E perioada în care cunoaște o serie de oameni politici români, printre care pe I.C. Brătianu. Se întoarce abia după bătălia de la Șiria[3]. În 1853 devine Comisar clasa I la Orăștie și din 1861 este avansat în funcția de secretar la Cancelaria Aulică Transilvană de la Viena. Ajunge consilier aulic (1863) și ocupă funcții politice în Dieta de la Sibiu (1863-1864) și în consiliul imperial de la Viena. În 1853, pe când realiza declarațiile de pagube avute de locuitori în 1848-49 și străbătea regiunea Alba Iulia face cunoștință cu a doua sa

soție- prima a fost Cecilia Csergedy, fiica unui nobil român din Miercurea Sibiului, care se stinge îndată după ce se măritase cu el- anume cu Iohanna Farkas, fiica unui avocat renumit al vremii, Farkas Tamas (ucis de revoluționarii români în 1848) și al unei romance nobile, din neamul lui Boer (descendentă a familiei Șuluțiu-Ciura) care locuiau atunci în Abrud. Iohanna era nepoata de soră a Mitropolitului Unit Alexandru Sterca – Șuluțiu care intervine la episcopul catolic maghiar de Alba Iulia (Haynald) să treacă în legea Bisericii Unite. Memoria păstrează întâlnirea dintre ea și Episcopul catolic într-o aură anecdotică în care se arată firea ei de „balaur"- cum o „alinta" mama ei [4].

Sunt anii în care în familia sa apăruse o fetiță, devenită în timp o adolescentă sclipitoare și extrem de voluntară: Ioana. Se naște la 12 mai 1854 la Orăștie, la acea vreme tatăl său fiind acolo „comisar cercual clasa I". În 1860 se mută cu părinții la Viena unde Dimitrie era consilier aulic. Odată cu dualismul arustro-ungar, la 1867, Ioana își urmează părinții, revenind în țară. Mai întâi la Deva, apoi la moșia de la Trestia- din comitatul Zarandului. Acolo cunoaște și apoi se căsătorește cu Ioan Bădilă (29 aprilie 1874), subjude regesc la Sibiu. Acesta era fiul asesorului consistorial și protopopului Ioan Bădilă din Sibiu. Momentul căsătoriei lor e fundamental biografiei părinților Ioanei care o urmează în cetatea Mitropoliei Transilvaniei. Dimitrie Moldovan vinde minele moștenite unei „societăți englezești" și din suma obținută (10.000 fonți sterlingi) cumpără casele pe care apoi le va dona ASTREI, fiind unul dintre marii Mecena ai momentului. Se va stinge din viață în 10 iunie 1889, la Sibiu.

Înainte de a fi una din marile dăruitoare, Ioana Bădilă a făcut parte din câteva comitete de femei care au adus binele în mijlocul comunității. Astfel știm că în 1877- la vremea Războiului de Independență- Ioana Bădilă a fost alături de alte sibience formând *Comitetul Femeilor Române din Sibiu* pentru a-i ajuta pe răniții din România, prin strângeri de fonduri și materiale sanitare[5]. În repetate rânduri spiritul întreprinzător al Ioanei se va sprijini pe experiența mamei sale pentru a da soluții în plan practic în ajutorul de război. Știm, de asemenea că, însoțită în acest efort de soțul său au fost membri fondatori ai *Reuniunii de muzică din Sibiu*, Ioana Bădilă activând în cadrul Reuniuni în perioada 1878 - 1885. Pot părea, astăzi, lucruri nesemnificative, dar în vremea aceea munca de pionierat cultural abia înmugurea. Se stinge din viață pe 21 septembrie (stil nou) 1899[6].

Prin ce anume reușise să marcheze atât de mult protipendada sibiană? Merită să amintim o serie de documente pe care Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sibiu le păstrează iar revista *Transilvania* (Organul Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura poporului Român) le consemna ca atare în spațiul editorial. Astfel aflăm că la moartea sa, în anul 1899, a lăsat prin testament 1 000 de florini *Arhidiecesei române greco-orientale* din Sibiu pentru fondul destinat *Catedralei Mitropolitane*, care urma să fie finalizată abia în 1906. O altă sumă, alți 1 000 de florini dona *Asociațiunii ASTRA* pentru a-i folosi la construcția Casei Naționale, pe care Asociațiunea a inaugurat-o în 1905. În același timp consemnăm că a dispus ca 500 de florini să revină *Reuniunii Femeilor Române* din Sibiu[5]. Se constituia astfel Fundațiunea Moldovan-Bădilă, actul notarial „dresat" de D. Nicolae Penciu ca substitut al notarului public G. Zagoni fiind semnat la Sălișteîn 6 August 1899. Pe lângă sumele amintite reținem un fragment din Testamentul său:

> „Pentru cazul morţii mele drept ultima mea voinţă numesc şi instituez ca erezi universali la rămasul meu pe Asociaţiunea pentru literatura română şi cultura poporului român cu reşedinţa în Sibiiu, - mai departe pe mama mea văduva Johanna Moldovan născută Farkas şi în fine pe consortele meu Ioan Bădilă în următoarele modalităţi. Las Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român ca proprietate competenţa mea toată din casele aflătoare în oraşul Sibiiu – Nagyszeben – strada Urezului Nr. 9 [acum str. Avram Iancu], şi fără de aceasta 10 000 florini în înscrisuri fonciare de ale institutului de credit şi economii *Albina*, cu destinaţinea, ca din această fundaţiune creată prin mine întru eternisarea memoriei răposatului meu părinte Demetri Moldovan, fost consiliariu de curte, să se înfiinţeze şi să se întreţină un internat în Cluj – *Kolozsvár – pentru întreținerea gratuită de studenți universitari la facultățile universității regesci Francisc Iosefine din Cluj – Kolozsvár – lipsiți de mijloace, exclusiv de naționalitate română și aparținători confesiunilor greco-orientale și greco-catolice cu bună conduită și diligenți"*[6].

Și în acest context, probabil, *Comitetul central al Asociațiunii ASTRA* se întrunește în 22 septembrie st. nou 1899 într-o ședință extraordinară în care președintele Iosif Sterca-Șuluțiu anunță trecerea la cele veșnice a Ioanei Bădilă născută Moldovan care „prin dispoziţiuni testamentare a lăsat *Asociaţiunii* un însemnat legat, asemeni și Casei naționale, și că din acest trist incident a dispus arborarea flamurei negre pe edificiul *Asociaţiunii*".[7] Comitetul decide ca Asociațiunea să fie reprezentată la funeraliile binefăcătoarei de către Zaharia Boiu și Ioan V. Russu și luarea in corpore parte la cortegiul funebral.[8] Desigur că la înmormântare participă Mitropolitul Ioan Meţianu. Ofiţerimea naltă și ofițeri din toate armele, reprezentanții autorităților, ai tribunalului și judecătoriei, gimnaziului de stat, avocați și medici, o delegație de la Cluj (Ioan Scurtu, reprezentantul studenților clujeni a și rostit un cuvânt la înmormântare), mulțime de tineri și toată elita societății sibiene. Sunt reținute de presa transilvană numele familiilor participante, alcătuirea soborului slujitor, inclusiv amintirea Corului Seminarului Teologic[9]. Reținem aceste amănunte din dorința de a întări imaginea de familiaritate cu Biserica și comunitatea diecezană a soților Bădilă, cordialitatea lor cu familia sibiană interconfesională și multiculturală în cel mai curat sens al acestor realități[9].

O reamintire contemporană asupra donației Ioanei Bădilă ne este adusă dinainte de ședința ordinară a Comitetului central al Asociațiunii ASTRA din 5 octombrie 1899, condusă de președintele Ilarion Puşcariu, a fost prezentată copia testamentului Ioanei Bădilă, născută Moldovan, consemnată prin decizia nr. 250. Din *Procesul verbal* al ședinței merită reținut: „Se prezentează copia testamentului doamnei Ioana Bădilă n Moldovan prin care aceasta testează *Asociațiunii* întru eternizarea memoriei reposatului ei tată Demetriu Moldovan: 1) partea sa din casa aflătoare la Sibiu, str. Urezului nr. 9, și 2)

fl[orini] 10000 – înscrisuri fonciare de ale institutului *Albina* cu destinațiunea ca din această fundațiune să se înființeze și susțină în Cluj un internat pentru întreținerea gratuită de studenți universitari exclusiv de naționalitate română și aparținători confesiunilor gr[eco]-or[todocși] și gr[eco]-cat[olici] de la facultățile universităților de acolo. În cazul când universitatea din Cluj s-ar desființa, când internatul fondat nu s-ar putea susține sau din orice cauză s-ar dizolva, din venitele fundațiunii că se distribuie stipendii, având preferință *caeteris paribus* studenții de la facultățile din străinătate. În legătură fondatoarea roagă Comitetul central ca la distribuirea unui loc gratuit în internat sau a unui stipendiu să considere în mod deosebit pe unul din descendenții lui George Moldovan, frate cu tatăl fondatoarei, ai doamnei Ecaterina Dragits, soră a tatălui fondatoarei, și a doamnei Maria Herbay, nepoată a tatălui fondatoarei, prin aceasta însă nu vrea să impună o prioritate obligatoare (...).[10]

Dintre documentele descoperite în cadrul realizării proiectului *Chipuri feminine sibiene din alte veacuri* de către cercetătoarea Sorana Maier Bițu s-au aflat și o serie de documente inedite publicului.[11] Date despre donația Ioanei Bădilă mai aflăm și din faptul că la 2 ianuarie 1900, la orele 4 după-amiaza, în cancelaria Asociațiunii s-au reunit membrii Comitetului central al Asociațiunii ASTRA pentru o ședință extraordinară prilejuită „din tristul incident al răposării domnului Ioan Bădilă, jude de tribunal, fost membru fondator (Comitetului Central al Astrei din 14 iunie 1899, prin decizia 143, este consemnată înscrierea lui Ioan Bădilă, jude de tribunal în Sibiu, ca membru fondator) al Asociațiunii"[12], ședință condusă de vicepreședintele Asociațiunii, Ilarion Pușcariu, care la finalul ședinței, Comitetul a redactat și trimis familiei, respectiv nepoatei lui Ioan Bădilă, Anei Moga, născută Bologa, o scrisoare de condoleanțe prin care „a dat expresiunea condolenței și recunoștinței sale".[13] Ioan Bădilă a dispus prin testament să contribuie la creșterea fundațiunii create de soția sa prin patru acțiuni la Banca „Albina".[14]La finalul anului 1902, *Fundațiunea Ioana Bădilă și Ioanna Moldovan născută Farkaș, întru memoria lui Demetriu Moldova* era unul dintre cele mai valoroase fonduri ale Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român.[15] În cifre stricte, economice, Fundaţiunea era formată din scrisuri la Banca „Albina" în suma de 20.000 de coroane, din dreptul de proprietate asupra părții ce îi revenea fondatoarei din casele ei din Sibiu, Beispergasse Nr. 9, din 4 acțiuni la „Albina" , donate prin testament de Ioan Bădilă, soţul fundatoarei. În 31 Decembrie 1902 cuprindea acțiuni de 21.800 de coroane și numerar de 1.009,99 coroane, valoarea totală fiind de 22.809,99 coroane. La jumătate de secol distanță de momentul înființării sale, continua să fie una dintre cele mai mari fundațiuni, din care erau acordate burse și care aducea venituri consistente Asociațiunii ASTRA. Spre exemplu, în anul școlar 1942-1943 fuseseră acordate trei burse în valoare totală de 30.000 lei, iar taxele încasate și chiria care au revenit Asociațiunii de pe urma caselor care formau această fundațiune se ridicau la 382.326 lei, la care se adăugau veniturile din dobânzi.[16] Din nefericire astăzi nu mai avem o astfel de „execuție financiară" la îndemâna noastră în ce privește dinamica în iconomie umană a acestei femei remarcabile. Cât de atent surprindea imaginea ei reprezentantul studenților clujeni la în mormântarea ei:

> „Este nemuritoare Ioana Bădilă pentru că și-a creat în viața pământeană o viață eternă, de care prin moarte s-a învrednicit... Sufletul ei ideal, inima ei delicată, n-a voit să se bucure de gloria faptei nepieritoare, ca să nu se creadă că orgoliul puțin ideal, iar nu generozitatea pur ideală au dat viață fundațiunii atât de sublime... Cine-a cunoscut-o bine în viață, cine se găsește în cunoștința rolului distins și binefăcător pe care l-a avut în sânul lamurei strălucite a societății românești, - numai acela poate să admire fără surprindere monumentul viu ce și-a ridicat fericita defunctă în sânul poporului nostru, pentru vecii vecilor. Iar tinerimea universitară, generația de acum și generațiile viitoare, vor simți și resimți clipă de clipă, zi de zi, binecuvântarea sfintei fapte menite să ofere sprijinul cel mai cald și sucursul cel mai efectiv neamului, în calea-i spre cultura minții și a sufletului"[17].

Prin astfel de efigii umane filantropia s-a manifestat ca harismă în mijlocul națiunii române in Transilvania. Erau preocupați de binele unor generații viitoare care nu i-au dezamăgit. Să spunem că mulți dintre cei stipendiați de binefăcătorii transilvani, din care chipul Ioanei Bădilă[18] strălumineză cu dârzenie și cumpătare, au fost tinerii care au făcut ca România Mare să devină realitate și să crească în alcătuirea sa ca stat național independent. Independența sa fiind dată, desigur și de profesionalismul liderilor săi.

Note:

1. Sorana Maier și Constantin Necula, *Chipuri feminine sibiene din alte veacuri* (București:Eikon, 2013), 191.
2. I. Georgescu, *Din viața binefăcătorilor „Asociațiunii". Pagini de istoria culturală și socială. Dimitrie Moldovan- după amintiri,* în *Calendarul Asociațiunii* pe anul visect 1924, (...)(Sibiiu, Editura Asociațiunii, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane), 84-98.
3. Pe larg în Camelia Elena Vulea, *Aspecte din activitatea lui Dimitrie Moldovan între 1849-1860*, *Sargetia- Acta Musei Devensis*: 161-180, consultat pe http://www.anuarulsargetia.ro/aspecte-din-activitatea-lui-dimitrie-moldovan-in-perioada-1860. Date sintetice despre Dimitrie Moldovan -inclusiv amănuntul cu prefectul Solomon- în Șuluțu Ștefan Iosif art. *Dimitrie Moldovan,* în *Enciclopedia Română publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura poporului Român*, (Sibiiu: 1904, Tomul III (Kemet-Zymotic), 314.
4. Consemnăm episodul și pentru a remarca contextul ecumenic transilvan. El se adaugă efortului Mitropolitului Sterca Șuluțiu de a-și ține nepoata aproape dar și de mărturiei comunității sibiene ortodoxe care consemnează mereu prezența Iohannei aproape de soțul său în toate manifestările ortodoxe la care era prezent.

5. Adelina Istrate, „Femeia română din Ardeal și Războiul Independenței", în *Flori de crin*, 1(1933): 8. Matei Voileanu, *25 de ani din viața Reuniunii române de musică* (Sibiiu, Arhidiecezana *Sibiiu, 1905): 182.*
6. Ioan Scurtu, + *Ioana Bădilă*, *Familia*, 38 (1899): 452.
7. În „Fundațiunile Asociațiunii", *Transilvania,* Nr. X (1899): 313.
8. *Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale*, Fond ASTRA, Procese verbale, III 21, Procese verbale 1899, f. 99 v.
9. Date în *Familia*, Numărul 38 (1899): 452. Un scurt necrolog apare și în *Noi-Organul Studențimii Române*, Nr. 8-9 (1899). Despre mulți dintre cei pomeniți în studiul nostru se pot identifica date pertinente în lucrarile Părintelui Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni de altădată*, (Cluj Napoca, Dacia, 2002) precum și în sinteza sa *Dicționarul Teologilor Români* (Sibiu, ediția a III-a, Andreiana, Sibiu, 2014). Despre întemeietorii ASTREI a se vedea Sorana Maier, Preot Constantin Necula, vol. *Asociațiunea ASTRA, recuperarea unei Memorii culturale. I. Întemeietorii* (București, Eikon, , 2020).
10. Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale, Fond ASTRA, Procese verbale, III 21, Procese verbale 1899, ff. 101-102 și Fond ASTRA, Procese verbale, III 21, Procese verbale 1899, f. 107 v.
11. Proiect cofinanțat de Primăria Sibiu, prin Agenda Culturală 2019 și realizat prin *Asociația Sibiu Cultural*.
12. Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale, Fond Manuscrise Varia III, Dosar 165/5, f. 38.
13. Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale, Fond ASTRA, Acte, Nr. 3/1900, f. 1.
14. Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale, Fond ASTRA, Acte, Nr. 3/1900, f. 1.
15. Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale, Fond ASTRA, Procese verbale, III 22, Procese verbale 1900, f.2
16. Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale, Fond ASTRA, Acte, Nr. 108/1903, f. 12. Vezi și „Normativ pentru administrarea fundațiunilor și fondurilor Asociațiunii", *în Analele Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*, Nr. 1 (1903): 8-12. A se vedea rev. *Transilvania*, supliment la anul 74, (1943): 37-71.
17. Ioan Scurtu, „Ioana Bădilă", în *Familia*, Nr. 40 (1899): 469. Acesta publică și o poezie, *Elegie*, dedicată neuitatei Ioana Băcilă (470).
18. Date suplimentare Maier și Necula, art. *Ioana Bădilă, sufletul caritabil al Sibiului*, în *Chipuri feminine sibiene din alte veacuri*: 53- 57.

Bibliography:

Analele Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român [Annals of the Association for Romanian Literature and Culture of *Romanian People]*, No. 1, January-February, 1903.

Diaconovich, Dr. C. *Enciclopedia Română publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura poporului Român* [*The Romanian Encyclopedia published on behalf of and under the auspices of the Association for Romanian Literature and Culture of the Romanian People*], 3rd vol. (Kemet-Zymotic). Sibiiu, 1904.

Georgescu, I. *Din viața binefăcătorilor „Asociațiunii". Pagini de istoria culturală și socială. Dimitrie Moldovan- după amintiri* [*From the Life of the Benefactors of the "Association". Pages of the Cultural and Social History. Dimitrie Moldovan - according to Memories],* in *Calendarul Asociațiunii* pe anul visect 1924, întocmit de I. Georgescu, Secretarul Literar al Asociațiunii [in the *Calendar of the Association* for the leap year 1924, compiled by I. Georgescu, Literary Secretary of the Association]. Sibiiu, Association Publishing House, printed in the Archdiocesan Printing House.

Istrate, Adelina. „*Femeia română din Ardeal și Războiul Independenței*" ["The Romanian Woman from Transylvania and the War of Independence"] in *Flori de crin* [*Lily Flowers*]. 2nd Year, No. 1, Șimleu Silvaniei, January, 1933.

Maier, Sorana, Constantin Necula. *Chipuri feminine sibiene din alte veacuri* [*Sibiu Female Icons from Other Centuries*], Eikon Publishing House, 2019.

Maier, Sorana, Constantin Necula. *Asociațiunea ASTRA, recuperarea unei Memorii culturale. I. Întemeietorii* [*ASTRA Association, the Restauration of a Cultural Memory. I. The Founders*], Eikon Publishing House, Bucharest, 2002.

Noi-Organul Studențimii Române [*We- The Organ of the Romanian Students*]. Illustrated Social-Cultural Magazine, No. 8-9, 1899.

Păcurariu, Mircea. *Cărturari sibieni de altădată* [*Sibiu Scholars of Yesteryear*]. Dacia Publishing House, Cluj-Napoca, 2002.

Păcurariu, Mircea. *Dicționarul Teologilor Români* [*The Dictionary of Romanian Theologians*] 3rd edition. Sibiu: Andreiana Publishing House, 2014.

Scurtu, Ioan. "*Bădilă, Ioana*". *Familia* 38, September 19 (1899).

Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale *[Sibiu County Directorate of National Archives]*, Fond ASTRA [ASTRA *Collection].* Procese verbale (Minutes), III 21, Procese verbale (Minutes), 1899.

Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale *[Sibiu County Directorate of National Archives]*, Fond Manuscrise [*Manuscripts Collection].* Varia III, File 165/5.

Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale *[Sibiu County Directorate of National Archives]* Fond ASTRA [ASTRA Collection]. Acte (Documents), No. 3/1900.

Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale *[Sibiu County Directorate of National Archives]*, Fond ASTRA [ASTRA Collection]. Acte (Documents), No. 108/1903.

Transilvania, Organul Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român. [*Transylvania, the Organ of the Association for Romanian Literature and the Culture of the Romanian People*]. Year XXX, No. X, Sibiiu, December 1899.

Voileanu, Matei. *25 de ani din viața Reuniunii române de musică* din Sibiiu [*25 Years of the Life of the Romanian Music Reunion from Sibiiu), printed in the Archdiocesan].* Sibiiu Printing House, 1905.

Vulea, Camelia Elena. *Aspecte din activitatea lui Dimitrie Moldovan între 1849-1860* [*Aspects from the Activity of Dimitrie Moldovan between 1849 and 1860*]. *Sargetia- Acta Musei Devensis,* http://www.anuarulsargetia.ro/aspecte-din-activitatea-lui-dimitrie-moldovan-in-perioada-1860.